

DRUGO DESETLJEĆE LITURGIJSKE OBNOVE

Skoro će se navršiti sto godina od smrti opata Guérangera, priznatog pionira svih suvremenih liturgijskih nastojanja. Tzv. liturgijski pokret postao je općim dobrom Crkve tek nastupom sv. Pija X, a u povijesti najveću liturgijsku reformu zasnovao je II vatikanski koncil. Deset godina malo znači u dvotisućnom životu naše Crkve. Što vrijedi za nju općenito odnosi se i na sve njezine ustanove, pogotovo kad nisu prolazna značaja već spadaju u samu bit Crkve kao što je slučaj s njezinom liturgijom. Ipak se može reći da proteklo desetljeće za katolički liturgijski život znači mnogo više nego čitava pojedina stoljeća prije.

Dne 4. prosinca 1963. izglasalo je, na čelu s Pavlom VI, 2147 saborskih otaca (svi osim četvorice) prvi plod II vat. koncila: Konstituciju o svetom bogoslužju. Prema papinim riječima, sabor je time pokazao svemu svijetu da treba najprije dati Bogu što je Božje. Rasprava i prihvaćanje prve Konstitucije pružili su putokaz kako će se na najbolji način izraditi i ostali saborski dokumenti. Još više, obnovljena je liturgija imala bitno pridonijeti prvoj svrsi koncila: »Sveti sabor je poduzeo: sve više unaprijediti kršćanski život vjernika« (Konst. o lit. 1).

»Deset godina nakon Konstitucije o liturgiji previše je rano da se mogu izmjeriti sve povijesne posljedice takva događaja, njegovo mjesto i njegovu važnost u povijesti zapadne liturgije i u povijesti Crkve, ali dolikuje da se komemorira to veliko koncilsko djelo, da se podsjetimo na njegov sadržaj i na važnost što ga je imao za koncil kao i na povijesnu pozadinu koja ga je iznijela« (p. Gy, »Notitiae« 88, 402). U tu je svrhu taj broj službenog časopisa Kongregacije za bogoštovlje posvećen toj desetgodišnjici. Uz članak spomenutog franc. dominikanca »Notitiae« donose lat. uvodnik, odulji talij. članak Mons. A. Bugninia, tajnika Kongregacije, i značajan člančić prof. B. Fischera koji je s njemačkog područja možda najviše sudjelovao kod priređivanja novih liturgijskih knjiga. Ovdje su, uglavnom prema tim člancima, neka zapažanja unatrag i pogledi unaprijed.

Veliki pothvat

Samo mjesec dana nakon izglasane liturgijske Konstitucije Sv. otac je 3. siječnja 1964. ustanovio »Vijeće« za njezinu provedbu. Četrdeset dana kasnije već je formirano i dalo se na posao oko 40 studijskih skupina za izdavanje novih liturgijskih knjiga. Kod toga je sudjelovalo nekoliko stotina prvorazrednih liturgijskih, biblijskih, pastoralnih i dru-

gih stručnjaka iz cijeloga svijeta. Bili su to dobrim dijelom oni koji su i pripravili liturgijsku Konstituciju, kao što su se i na čelu novog Vijeća našli biskupi, članovi saborske komisije za liturgiju, koji su tako uspješno priveli kraju težak posao oko ispravljanja i općeg odobrenja same Konstitucije. Još sretnija je bila okolnost što je papa za predsjednika i tajnika Vijeća imenovao dvije za shemu i Konstituciju najzaslužnije osobe: kard. Lercara i Mons. Bugnina. Dok je prvi skoro napustio taj položaj, drugi je ostao i postao glavni organizator i, može se slobodno reći, duša čitave suvremene liturgijske obnove. Rad se u grupama obavljao tako stručno i uspješno da je za taj velik pothvat bilo dovoljno samo 16 »plenarnih kongregacija«, 13 dok je radilo Vijeće i 3 kad je 8. svibnja 1969. odlukom Sv. oca ono preraslo u novoosnovanu Kongregaciju za bogoštovlje.

Glavna zasluga za sav obavljani posao ide samom Pavlu VI. »Vijeće je bilo samo studijski organizam. Njegove su odluke bile samo indikativne. U stvari je zadnja riječ pripadala papi koji je sve slijedio, sve sokolio i, u pojedinom slučaju, upravljao krajnjom razboritošću, razgledanošću i pastoralnim osjećajem« (Mons. Bugnini, nav. mj. 395). Bez sumnje, sve nove liturgijske knjige ne bi bile tako brzo i tako uspješno izdane da nije kroz to vrijeme na Petrovoj stolici sjedio nadpastir koji je već prije, a osobito kao milanski nadbiskup, pokazao toliko zanimanja i zalaganja za sadašnju liturgijsku obnovu. Neki ga optužuju da tu obnovu previše koči, ali tko bolje pozna sve okolnosti i tko je uvjeren da Crkvi više koristi evolucija nego revolucija rado će priznati da je Pavao VI upravo za liturgijsku obnovu Crkve providencijalan čovjek. A koliko je on »napredan«, neka potvrdi jedna rečenica iz njegove najnovije egzorte o štovanju Bl. Dj. Marije od 2. veljače 1974. Papa na dugo opisuje i preporuča što bolje moljenje ružarija, ali i piše: »Bila bi ipak pogreška, koja se na nekim mjestima još pravi, moliti ružarij za vrijeme kojeg liturgijskog čina«. Da se shvati što znači to službeno nazvati pogreškom, treba se samo sjetiti kako je nedavno bilo naređeno da se cijelog listopada, ako nije moguće posebno, ružarij moli na glas preko Mise, dakle najodličnijega liturgijskog čina koji je tako ružariju služio samo kao okvir.

Predugo bi bilo nabrajati sve što je iz centra Crkve učinjeno kroz ovo desetljeće za liturgijsku obnovu kakvu je zamislio i odredio II vat. sabor. »Nitko se neće tako naduti i reći da je liturgija predkoncilske katoličke Crkve bila mrtva. Ona je i u stoljećima prije nas tvorila jaku struju od koje su živjele generacije i generacije. No ipak je ona bila poput smrznute rijeke. Znalo se da je u dubini rijeke život, ali se do njega nije moglo pravo doprijeti, nije bilo dano iz njega neposredno piti, niti je ta struja stvarno pokretala što na nju spada« (prof. Fischer, nav. mj. 403). Isti pisac tvrdi malo dalje: »Jednom će povjesničar upoznati kao posebno zalaganje Providnosti da je upravo u razdoblju vjerske krize materinskim jezikom nanovo oživjela životvorna funkcija liturgije«.

Slično i Mons. Bugnini: »Mjesto 'nepokretnih i nijemih' skupova nadošlo je odgovaranje vjernika, kako u velikim katedralama tako i u skromnim «oskim crkvama. U shvaćenoj je liturgiji narod gledao jedan od najočitijih plodova koncila« (nav. mj. 395—6).

Nove liturgijske knjige

Kad se govori o živom jeziku u liturgiji, onda se u prvom redu misli na sve obnovljene bogoslužne knjige. Tiho i skriveno, ali stručno i ustrajno, pripremljeni su priručnici za sve sakramente, za neke sakramentale, za žrtvu sv. Mise i Časoslov. Koliko je biblijskoga, dogmatskog, liturgijskog i pastoralnog bogatstva samo u svim »Prethodnim napomenama« za pojedine sakramente (sastavljenima prema čl. 63 b Konst. o liturgiji), a još više u Općim uredbama obnovljenog Misala i Časoslova. Što su brojna stoljeća divno stvorila jedno je desetljeće, smije se reći, još divnije obnovilo. Sav se taj posao nije obavljao jedino za studijskim stolom već su svi obnovljeni obredi raznovrsno iskušavani u raznim krajevima i okolnostima današnjeg života. Nije bilo nimalo lako uvijek pronaći najbolje rješenje za sve krajeve svijeta, da sve glavne prvine ostanu svima zajedničke a ipak svima shvatljive i našem vremenu prikladne.

Vjerujemo da Crkvu vodi Duh Sveti, posebno na području vjere i s njom povezanog bogoštovlja. Koliko je pak obnovljena liturgija i djelo ljudi ima dakako i svojih nesavršenosti i možda još više nedorečenosti koje navještaju daljnji razvoj crkvenog i posebno liturgijskog života. Da je u ogromnoj većini slučajeva nađen i ukazan jedino ispravan put, vidi se i iz toga što određenim rješenjima ponajviše nisu bile zadovoljne obje skrajnosti: onih koji npr. još uvijek žale za »Misom sv. Pija V« i onih koji bi htjeli da se samovolji pojedinaca prepusti čak i svakokratno sastavljanje misnog kanona. S pravom zapaža Mons. Bugnini: »Istina je da ni jedni ni drugi nisu osobno iskusili — a to za neke vrijedi još i danas — neshvaćeno blago i ljepotu što ih sadrži novi Misal« (nav. mj. 396).

Vodstvo je i učiteljstvo Crkve znalo, pomoću brojnih stručnjaka i mnogovrsnih savjetovanja, vrlo napredno i ujedno posve razborito pronaći vrlo prikladna rješenja za bogoslužni život svih vjerskih zajednica i u njima uklopljenih pojedinaca. Treba samo s odanošću i zahvalnošću zaista prihvatiti i provesti sve što nam je Majka Crkva pružila i što je spremna još priuštiti svima onima koji joj pripadaju kao živi udovi te je kao takovi slijede.

Ako su poznate mnoge izjave, nastupanja i samovoljna uvođenja onih koji se nisu slagali kad je neki obnovljeni obred određen za cijelu Crkvu, manje se zna za sve okolnosti i poteškoće u kojima su ti obredi nastajali ovakvi kakve imamo sada. Nije bez razloga Mons. Bugnini, ne-

kako usred proteklog desetljeća, kazao piscu ovih redaka da je spreman za pravu liturgijsku obnovu još jedanput »ići u progonstvo«. Prvo je doživio kad je Centralna komisija prije koncila bila zauzela stanovište da je shema o liturgiji previše napredna, posebno zbog uvođenja živog jezika, koncelebracije i omogućene pričesti pod obje prilike. Tada mu je bilo oduzeto mjesto tajnika liturgijske komisije i katedra za liturgiku na jednoj rimskoj univerzi. Neka nam još nešto reče i podatak da je obnovljeni obred sakramenta pokore bio spremljen u prvoj redakciji već u studenom 1969. (usp. Notitiae 90, veljače 1974, 64) a da je, kao obrednik za zadnji sakrament, konačno redigiran i izdan tek pred nekoliko mjeseci.

Uloga mjesnih Crkava

Teško da će koji plod II vat. sabora biti sve više očigledan kao što je slučaj s razumljivim i pravilnim povećanjem pravo shvaćene uloge što je u sveopćoj Kristovoj Crkvi imaju sve mjesne Crkve i još više Crkve pojedinih naroda ili pokrajina. I u tom pogledu suvremena liturgijska obnova, na temelju čitave 1. glave Konstitucije o liturgiji s mnogim drugim njezinim člancima, zaista prednjači. Kao što se radilo u centru i s njim u vezi po cijelom svijetu na pripremanju novih liturgijskih knjiga u službenoj latinskoj verziji tako su se nestrpljivo očekivali i njihovi prijevodi u sve moguće žive jezike. Kao što smo mi Hrvati, barem djelomice, uživali povlasticu već desetak stoljeća, sada imaju mogućnost da postanu liturgijski jezici i oni za koje možda nismo nikada ni čuli. I za prevođenje je novih tekstova Vijeće dalo dragocjene upute, a sve je prijevode odobravalu u rekordnom vremenu, često par dana nakon što su mu bili podneseni.

Na žalost, mnogi se tuže da prevođenje tih tekstova nije obavljeno jednakom ozbiljnošću kao i njihovo sastavljanje. To se osobito odnosi na jezike u kojima su prijevodi odmah izdavani u konačnoj redakciji, što vrijedi i za naš jezik. Manjkavosti se u tom pogledu osobito osjećaju što je za Psalterij uzet prijevod kojemu su stručna pera u »Bogoslovnoj smotri« i u »Svescima« našla dosta zamjerki. Nije stoga čudno što Mons. Bugnini među uspjele i dovršene prijevode ne spominje (nav. mj. 397-9) ni naš Misal ni Časoslov. U svoje je vrijeme, kažu, pohvalio vanjsku opremu naših izdanja, ali to u našim prilikama ne mora biti samo pohvala. Ima deset puta većih i bogatijih naroda koji se još zadovoljavaju s privremeno tiskanim prijevodima da mogu temeljitije i svestranije doći do konačnog teksta koji će više manje zadovoljiti sve opravdane želje.

Uloga je mjesnih Crkava još veća u koncilski predviđenom prilagođivanju nekih obreda. Kod nas se u tom pogledu, koliko je poznato, malo studiralo i još manje učinilo. Najviše se opazilo da se mora ispus-

lit) pretkrsno mazanje katekumenskim uljem pa tako se naši mladi vjernici dvaput mažu uljem krizmenim a ni jedanput katekumenskim. Da gornje ne bi izgledalo kao neumjesna kritika, neka je spomenut jedan lijep primjer. Lani je na njemačkom jezičnom području provedeno stručno ispitivanje kako su uvođeni pojedini dijelovi i obredi Svetog tjedna i koje se sve sugestije u pogledu predlažu sa terena. 1380 vrlo iscrpnih i korisnih odgovora zasad je privremeno obrađeno u najnovijim brojevima časopisa »Gottesdienst« što ga izdavaju Liturgijski instituti Njemačke, Austrije i Švicarske. Evo i nešto sasvim konkretno: pranje se nogu na Veliki četvrtak uvodi prilično teško, jer se većinom smatra da to u naše doba i u njihovim prilikama malo znači. Stoga se traže drugi načini kojim će se ispuniti što je zapovjedio Gospodin (Iv 13, 14—15). U jednoj je austrijskoj župskoj zajednici mjesto spomenutog obreda bila prisutnima ponuđena lista dobrih djela koja će svatko učiniti »u duhu pranja nogu«, da svatko potcrta jednu točku i listu sa svojom adresom povratu župniku. Među preuzetim obavezama bile su i ove: jedanput tjedno posjetiti ću nekog bolesnika i dvoriti ga; preuzimam čišćenje stana u onoga koji to treba; povest ću autom k Misi one koji ne mogu hodati; pomoći ću kod nekog zidanja ili reparature; pružat ću dodatnu pouku djeci »Gastarbeiters«... Blago župniku koji je imao na raspolaganju tako vrijedne vjernike!

Provođenje u život

Navedeni primjeri najbolje pokazuju kako se liturgijsko shvaćanje i doživljavanje može i mora unijeti u svagdašnji život i sve njegove oblike. To je najteže za svako molitveno i uopće vjersko raspoloženje, ali bez toga može molitva i liturgija ostati prazna teorija. Međutim, i tu je kao za svaku praksu potrebna najprije teorija. Liturgijsko-pastoralna praksa redovito ovisi o temeljitoj pouci. Stoga koncilске odredbe i upute obnovljenih obreda toliko inzistiraju na poučavanju svih vjernika, u prvom redu na temelju biblijskih tekstova. To nije bilo tako teško pronaći i prevesti kao što je teško posve ih usvojiti i ustrajno sve bolje primjenjivati na sebe i oko sebe.

U najvećem broju zemalja postoje mnogi instituti, udruženja, komisije, tečajevi, seminari, raznovrsne publikacije itd. koje nastoje širiti i produbljivati liturgijsko-pastoralnu izobrazbu i provedbu. Među dvadesetak zemalja (od Italije, Francuske, Njemačke... do Čehoslovačke, Poljske i Litve), koje navodi Mons. Bugnini (nav. mj. 398), nema nas. On čak spominje da se svake godine u Medellinu održava poseban liturgijski seminar za biskupe latinske Amerike i da je takav održan prošlog kolovoza za meksički episkopat. Neće valjda nitko zamjeriti ako se reče da je kod nas u raznim krajevima, nakon uvedenih obligatnih promjena, liturgija nekako mjesto »i« dobila slovo »e«. Gdje je ona »revnost i dir-

ljiva ljubav koja okuplja misionare i svjetovnjake, diecezanske i redovničke svećenike oko istog ideala«, o kojoj govori gore spomenuti pisac? Čovjek dolazi više puta u napast da mjesto ideala i požrtvovnog sudjelovanja ugleda raznovrsno računanje koje nema ništa zajedničko s pravim bogoštvijem.

Ostaje nam jedna velika nada. Veliki su, a i neki manji narodi, već održali i održavaju svoje pokoncilske narodne ili pokrajinske sinode. Sebi su postavili raznovrsne uloge za oživljavanje vjerskog života na svojem području. Koliko se zna, sve su uzele u pretres i suvremeno oblikovanje obnovljenoga liturgijskog života. Taj je po svojim tradicijama kod nas, osobito u nekim krajevima, bio bogat i nadobudan kao malo gdje. Ne bi li ga naše buduće sinode, ili jedna sinoda, mogle svestrano proučiti i uliti mu novog žara i sjaja? Štošta nam prilike ne dozvoljavaju kao našoj braći po svijetu, pa uprav nama može liturgija obuhvatiti sve što je s njom u vezi, dakako shvaćena i provođena kako je odredio II vat. sabor i kako nam je pruža Sv. otac preko svoje Kongregacije za bogoštovlje.

Uz spomenute tradicije dobro nam dolazi i radosna činjenica da je kod nas u obnavljanju liturgijskih obreda bilo razmjerno vrlo malo »passus extra viam«. Zbog nekih po svijetu svi »ispaštamo«. Tako je npr. zbog dijeljenja zajedničkog održavanja kod Mise, nakon kojega tobože nije potrebno pojedinačno ispovijediti ni teške grijeha, sada je svima zabranjeno posve spojiti pokorničko bogoslužje sa žrtvom sv. Mise. Svi su drugi sakramenti uključeni u taj glavni i središnji sakrament, samo se kod sakramenta pokore, koji se najčešće prima u vezi s Euharistijom, traži »jasna distinkcija između pokorničkog i misnog obreda« (v. Notitiae, 90, 79). Kad kod nas nije bilo takvih i sličnih ekscesa lakše se učiti na slabostima drugih i sav rad na liturgijskom i pastoralnom oživljavanju obreda i svega što je s njima u vezi usmjeriti i voditi pravilno. Samo da ne budemo ni među onima koje su već Pio XII i kasnije drugi osuđivali ili barem korili da na nekom polju ne griješe zbog toga što na njemu malo ili nimalo ne rade. Tu je mnogo posla za one koji vode i za one koji tima mogu i trebaju pomagati na dobro Božjega naroda.

Ima dosta posla za svakoga

Svi ćemo odgovarati kako smo upotrijebili i do najvećih mogućnosti razvili sve što nam je od Duha Svetoga po Crkvi proteklo desetljeće pružilo obnovljenim, pojednostavljenim i razumljivijim obredima. Crkva računa na sve nas i očekuje da ćemo se zdušno prihvatiti te lijepe i važne zadaće. Neka nam pomognu preporuke čovjeka koji u tom pogledu pozna situaciju po svijetu kao malo tko i koji zna koliko još treba učiniti. Mons. Bugnini (nav. mj. 399) piše:

»Treba sve učiniti da duhovna bogatstva obnovljene liturgije budu shvaćena, uživana i asimilirana. Dugotrajan je to i strpljiv posao duhovnog odgajanja i pedagogije. Stoga bi ovo mogao biti zadatak slijedećeg desetljeća:

- pomnjivo i metodično katekizirati da se pronikne u Kristovo otajstvo i da ono oživi u dušama;
- posebno se brinuti oko bogoslužja za djecu i mladež u kojima je budućnost Crkve;
- progresivno uključivati pojedine skupine u svetu zajednicu Božjeg naroda;
- obnavljati sveto pjevanje usklađujući tradiciju s novim oblicima tako da na taj način liturgijskom činu sudjeluju svi a ne samo izabrane skupine;
- ponovno otkrivati što je znak, čin i liturgijski simbol;
- s punim poštovanjem studirati i prema prilikama prilagođivati liturgiju naravi s tradicijama raznih naroda, da ona spontano izlazi iz njihovih duša i da izgubi oznaku kao da je ona tuđi umetak njihovoj kulturi i mentalitetu;
- s ljubavlju pripremati liturgijske čine da ih svaka zajednica osjeti kao vlastiti izraz zajedničke ljubavi i nadahnuća Duha Svetoga;
- što svestranije uskladiti kršćansku pobožnost s liturgijskim životom;
- velikodušno i radosno uključivati mjesne Crkve u potrebe i život opće Crkve da se u zajedničkoj molitvi sačuva jedinstvo i potrebna povezanost.

Liturgija, kao Crkva, neće prestati usavršavati se. Kad je koncil liturgiju postavio na pastoralnu razinu i kad je ona ušla u život Crkve 'kao vrhunac i izvor' (Konst. o lit. 10) sve njezine djelatnosti, liturgija ne može a da ne slijedi zakone života. Kad ne bi napredovala, zaharila bi. Kad se ne bi obnavljala, zamrla bi. No napredak se mora vršiti u redu, životna obnova prema nadahnuću Duha i s posvemašnjim prijanjanjem Majci Crkvi«.